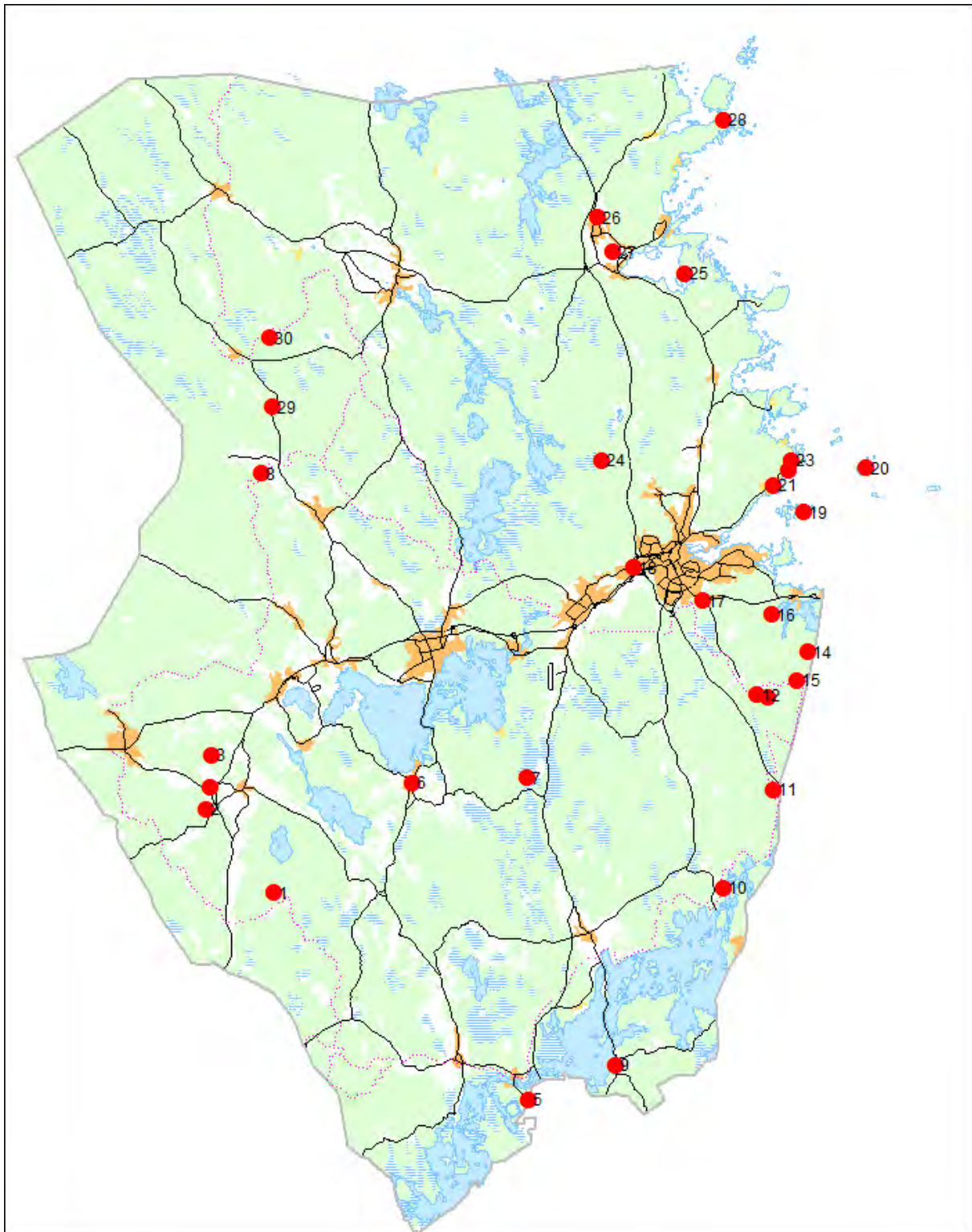

Botaniska utflykter

	Besöksmål	Kommun	manus	författare
1	Fäbods	Hofors	preliminärt	MBE
2	Söderåsen	Hofors	preliminärt	MBE
3	Körberget	Hofors	preliminärt	MBE
4	Grindberget	Hofors	preliminärt	MBE
5	Färnebofjärdens NP (Sevedskvarn)	Sandviken	preliminärt	PST
6	Sörby gravfält	Sandviken	utkast	MBE
7	Lomsmuren	Sandviken	preliminärt	PST
8	Kungberget	Sandviken	preliminärt	MBE
9	Hade	Gävle	preliminärt	MBE
10	Lågbo	Gävle	preliminärt	PST
11	Kakängssundet	Gävle	preliminärt	PST
12	Igelsjön	Gävle	preliminärt	PST
13	Sävasjön	Gävle	preliminärt	PST
14	Gustavsmurarna	Gävle	preliminärt	PST
15	Långhällskogen	Gävle	preliminärt	PST
16	Grinduga	Gävle	preliminärt	MBE/PST
17	Järvsta gravfält	Gävle	preliminärt	MBE/PST
18	Stenbäcken	Gävle	preliminärt	MBE
19	Limön	Gävle	preliminärt	PST
20	Lövgrund	Gävle	preliminärt	PST
21	Böna brygga	Gävle	preliminärt	PST
22	Gråberget	Gävle	preliminärt	PST
23	Storkällsjön	Gävle	preliminärt	PST
24	Testeboån vid Brännsågen	Gävle	preliminärt	PST
25	Mörningsskärsudden	Gävle	preliminärt	PST
26	Vibyberget	Gävle	preliminärt	PST
27	Jon-jonsberget	Gävle	preliminärt	PST
28	Estudden	Gävle	preliminärt	PST
29	Ivantjärnsravinen	Ockelbo	preliminärt	MBE
30	Ljustjärn	Ockelbo	preliminärt	PST

Botaniska utflykter

Fäbods

RT90 6701719/1539290

Byn Östansjö ligger i skogslandskapet mellan Bodås och Gammelstilla. Vid gården Fäbods finns en slåtteräng som är vackert belägen på en svag sluttning mellan gården och Fäbodsjön. Ängen består av några breda remsor moränmark mellan åker och vall. Frånsett några glasbjörkar och enbuskar är ängsmarken öppen. Som namnet antyder var området tidigare en fäbodvall vilken under början av 1900-talet blev ett torp under Gammelstilla bruk. Slätter har bedrivits sedan åtminstone början av 1800-talet, med undantag för en betesperiod på 1940 – 1960-talen. Kanske har slättern bedrivits ännu längre med tanke på att byn Östansjö, som Fäbods tillhör, är omnämnd redan 1642. Slätterhävderna återupptogs 1985 av markägaren Arne Persson, och tillsammans med Naturskyddsföreningen i Hofors-Torsåker arrangeras årliga slåtterdagar vid Fäbods. Slätterängen omfattar idag ca 1,5 ha. Fäbods slåtteräng är mycket artrik och totalt har det påträffats xx kärlväxarter. I de västra delarna av ängen växer mycket liljekonvalj tillsammans med ängsvädd, ljung, odon, kattfot, ormrot, blåsuga, enstaka jungfrulin och slåtterfibbla samt ett bestånd av brudsporre. I de centrala och östra delarna är marken något torrare med arter som mandelblom, gullviva, kvastfibblor, jungfrulin, ängsklocka, darrgräs, svart- och rödkämpar, knägräs, ängshavre och fältgentiana. Längs kanten av en gammal körväg i den östra delen av ängen växer stortimjan och allra längst i öster finns ett bestånd av klasefibbla. På källarbacken vid gården står mästerrot kvar som ett minne från äldre trädgårdsodling. Några kilometer sydost om Fäbods, vid Stillarens östra strand, finns Gästriklands största lind med en omkrets av 760 cm.

Söderåsen

(RT90 6708632/1539290 parkering skogsväg) ersätts med parkering Åstjärnen
RT90 6708447/1533548 vippärt, klippbräcka

Söderåsen nås enklast med en vandring på ”Klapperstensleden”, ett välförgrenat stigsystem om totalt 7,5 km som utgår från Åstjärn. Efter en kort vandring i tallskog går man förbi flera stora block av en mörk bergart som består av serpentinstenen hoforsit. På några av blocken växer det åsstarr och blågröe. Ett stycke längre upp efter stigen börjar man se terrasser klädda med blåbärsris som utgör Söderåsens forna strandlinjer. När man har gått en bra bit uppför berget delar sig stigen. Mot norr leder stigen till de öppna klapperstensfälten, även kallad ”Vågorna”. Botaniskt mer givande är att gå söderut och efter ett kort stycke ta av från stigen och kliva ner på lägre nivåer. Strax under den högsta kustlinjen (HK), som här ligger på 200 meters höjd över havet, börjar ett stort område med ursvallad morän och kalspolade hållmarker. Överst i sluttningen hittar man bestånd av vippärt, getrams och tjärblomster. Lite längre ner är området glest bevuxet med tallar och enbuskar. I sprickorna och det tunna gruset växer svartbräken, hällebräken, slåtterfibbla och getrams. Längs minimala fuktstråk står brudsporre och i närheten finns åsstarr, sandviol, bergglim, fågelstarr och liten fetknopp. På en flat håll finns den största rariteten - klippbräcka, kanske kvarstående sedan inlandsisens tid. På tillbakavägen mot Åstjärn bör man välja att gå på en körväg som leder nerför berget.

Artrikedomen märks direkt när man går på vägen, som är uppbyggd av kalkrik masugnsslagg. I väggruset växer fågelstarr, hårstarr, vildlin, dvärglummer, tagelsäv, agnsäv, darrgräs, låsbräken och vårfingerört tillsammans med många andra arter. Bredvid körvägen rinner en liten bäck och i dess närhet växer stor blåklocka, brudsporre, sårläka och grönkulla. I skogen finns flera stora bestånd av backskafting, som mestadels är vegetativa.

Körberget

RT90 6711750/1535261 avtag från väg 68
RT90 6713342/1534311 parkering (Flughem)

Närmast Körberget kommer man via en skogsväg direkt från väg 68. Även från gården Kammars söder om Körberget leder en gammal körväg norrut upp mot berget.

Bland Körbergets vanliga urbergarter av gnejsgranit och granit finns stora linser av urkalksten, vilka sedan lång tid tillbaka har brutits i öppna kalkbrott. Strax innan kalkstensbrotten kommer man fram till en örtrik glänta i tallskogen med brudsporre, slätterfibbla, vildlin, darrgräs, tvåblad, rödklint, ängsvädd, prästkrage, vildlin, rödkämpar, ormrot och grönkulla. Floran kring de instängslade kalkbrotten utmärker sig främst genom hundratals purpurknipprot, som redan på 1920-talet drog till sig botanisternas intresse. Purpurknipprot växer ofta tillsammans med områdets andra stora begivenhet – toppjungfrulin. De båda arterna växer på många platser kring kalkstensbrotten, på hållmarker och varphögar samt i den omgivande glesa tallskogen. På de torra halvöppna markerna förekommer även smultron, rödkämpar, kattfot, mjölon, vitmåra, liten blåklocka, backglim, backvial, harmynta och sandviol. På några platser får arterna sällskap av bestånd med vippärt. Nere i brottets väggar växer murruta och stenbräken. Ett stycke från kalkbrotten förekommer sårläka och skogsknipprot. Sedan kalkbrytningen upphörde i början av 1900-talet har miljön alltmer växt igen.

Grindberget (Nötbacken)

RT90 6710658/1534000 parkering

Längs vägen mellan Tjärnäs och Nedre Berg passerar man den största hassellunden i Gästrikland. Grindberget utgörs av en stor ändmorän och på en yta av ca 2 ha (?) dominerar ett tätt hasselbestånd. Bakgrunden till denna rika hasselförekomst, påfallande långt mot nordväst i landet, är oklar. Den finns emellertid omtalad sedan drygt 100 år tillbaka. Bland hasselbuskarna växer många andra buskarter som olvon, skogstry, måbär, tibast och druvfläder. Ett glest trädbestånd av asp, lönn, ask, alm och gran sticker upp ovanför buskskiktet. På våren blommar blåsippa, vitsippa och majsmörblomma för att litet senare övergå i en riklig blomning av liljekonvaljer. I hassellunden förekommer även ormbär, gökärt, vispstarr, vårärt, trolldruva och underviol.

Färnebofjärdens Nationalpark vid Sevedskvarn

RT90 6684055/1561056 parkering

RT90 6683479/1560563 sumpviol

RT90 6684061/1561189 långsvingel NO parkeringen

Från parkeringen vid norra brofästet vid Sevedskvarn går en lättgången stig längs stranden av Mattön. Den bjuder på typisk Dalälvsnatur med fina utblickar över älvförgreningarna. Stigen passerar först ett vindskydd och ett par grova ekar för att sedan tvära över älvängarna vid Bändan. Den är spångad över våtmarkerna och man kan för de mesta lämna stövlarna i bilen. I den glesa skogen längs stigen finns några bestånd med sumpviol, men också kärrviol och ängsviol. Här finns alla typiska älvängsarter som ängsruta, kärrvial, videört och kärrstjärnblomma. Stigen går ut till Ekenäs udde. Strax före udden passerar man en stor bäverhydda. Här skogen lite örtrikare med trolldruva, vårärt och långsvingel.

En mer prunkande och komplett lundflora finns på nära håll intill parkeringen på nordöstra sidan av landsvägen. Man kliver ner från vägen bakom toaletterna och befinner sig direkt i en lövskog med asp, lind, ek, hassel och lönn. Här finns rikligt med trolldruva, vårärt, underviol och hässlebrodd. Knappt 100 m från vägen finns ett litet bestånd av storrams och i kanten av svackorna ned mot vattnet växer långsvingel – en av de få arter som har Dalälven som sin absoluta nordgräns.

Sörby gravfält

RT90 6711574/1551303

Årsunda genomkorsas av en större rullstensås och på dess krön, strax söder om kyrkan, ligger Sörby gravfält. Det långsmala gravfältet är beläget i direkt anslutning till väg 272 och är ett av Gästriklands största gravfält från vikingatiden med över 80 högar och stensättningar. Några enbuskar står glest placerade på det i övrigt öppna gravfältet. På gravkullarna och närliggande marker breder torrängar ut sig med renlavar, fårsvingel, gråfibbla, gulmåra, smultron och ris som ljung, lingon och mjölon. De torra sandiga markerna uppvisar en stor artrikedom med

vårförgätmigej, brudbröd, mandelblom, kattfot, backnejlika, pillerstarr, rölleka, prästkrage, rockentrav, låsbräken, åkervädd, vanlig gråbinka, sandvita, ullört, vanlig femfingerört, backglim och ängshavre? Vid ett besök i maj kan man även se vårstarr och backstarr blomma. Gravfältet vårdas med slåtter av Vikingaföreningen i Årsunda.

Lomsmuren

RT90 6710519/1560809 Parkeringsficka

Längs väg 56 mellan Valbo och Hedesunda ligger flera stora mossekomplex. Lomsmuren, som är det största och mest oskadade, består av flera sammanväxta högmossekupoler. Vegetationen är uppdelad i strängar och höljor. De är koncentriskt orienterade utifrån mossekupolernas högsta punkter, vilket framgår tydligt från luften men är svårare att uppfatta från marken. Mossarna är bildade genom igenväxning av grunda vattenområden, troligen kort efter att området isolerades från havet. Genom årtusenden av torvbildning har ett 5 meter tjockt torvlager byggts upp. Vegetationen på mossekupolerna är ytterligt lågvuxen och artfattig. Ljung med inslag av kråkbär och hjortron dominerar de torrare tuvorna medan höljorna överallt domineras av tuvull.

Botaniskt intressantast är laggkärret som delas av vägen mellan Främlingshem och Årsunda. I början av juli blommar tusentals mossnycklar norr om vägen. Här finns också många andra av fattigkärrets arter som dystarr, vitstarr, strängstarr, nålstarr, myggblomster och alla arter sileshår.

Mellan myren och Främlingshem brukar det finnas gott om skogsklocka i vägkanten.

Kungsberget

RT90 6737368/1538721 stickväg upp mot berget S om Ålands
RT90 673?/153? Lassas-Gropänge

Kungsberget är landskapets enda sydvästberg, vilket sedan länge är känt för sin speciella flora bl a med hassel. Berget nås enklast från vägen till gården Ålands där en markerad stig leder upp mot berget. Efter vandring ett kort stycke kommer man in i en äldre granskog där knärot växer på mossiga block som har rasat ner från berget. Blocken blir allt större och når husstorlek vid blockgrottorna "Gillbergs ide", som totalt är nästan 200 m långa. Tar du till vänster så kommer du till själva branten "Styggerberget", som börjar med en ca 20 m hög lodyta mot öster. Från springor i berget hänger tuvor av de små ormbunkarna hällebräken, stenbräken och stensöta, och på små klipphyllor växer backdunört. Du kliver över en stor talusbildning som består av nedrasat bergmaterial, på vilket det växer tjärblomster, kungsljus, skogsnarv, stinknäva, skogsvicker och vispstarr. Efter ungefär 100 m svänger branten mot sydost, stigen upphör i taluskonernas stenskravel och det blir svårare att ta sig fram. I rasmaterialet växer svartbräken och gaffelbräken, samt deras hybriden, skogstry, tjärblomster, skogsnarv, kungsljus, stinknäva, skogsvicker, vispstarr och sandviol. Efter ytterligare 100 m kommer man fram till hasselbeståndet som växer på översta delen av rasmaterialet invid bergfoten. Här växer 12 medelstora hasselbuskar och några mindre på en ca 30 m lång sträcka. Lokalen vetter mot sydost och utgör en lucka vid branten i den annars dominerande barrskogen. Längre ner bland rasmassorna och även uppe på blocken växer springkorn, vars antal varierar stort från år till år. Vid hasselförekomsten kan man via en skreva ta sig upp runt branten och i den glesa skogen ovanför stupet hitta vippärt och käringtand (och bergglim kanske?).

Strax norr om Kungsberget finns naturbetesmarken Lassas-Gropänge vackert belägen i en fossil meanderbåge efter Lillåns ravin. På de översta delarna av de siltiga brinkarna växer sandviol, vårveronika, kattfot, vårstarr och bergmynta. Längre ner i slutningen märks svart- och rödkämpar, klasefibbla, rödklint, darrgräs, brunklöver och knägräs i den artrika vegetationen.

Hade

RT90 6687127/1568453 gravfältet
RT90 6686881/1568319 slåtterängen

På södra sidan av Dalälven, vid byn Hade, finns två botaniskt intressanta områden. Väster om landsvägen finns Hade slåtteräng som breder ut sig mellan vägen och Dalälvens strand. Närmast vägen växer några glasbjörkar, i övrigt är ängen fri från träd och buskar. På de övre lite torrare delarna av ängen växer spenört, prästkrage, ängshavre, luddhavre, klasefibbla och gullviva. Bland björkarna finns ett bestånd av nattviol. I en bred zon ner mot stranden dominerar örtrika ängar med darrgräs, tvåblad, hartmansstarr, ängsskallra, krussilja, ormrot och ängsskära. På de blötare delarna av ängen växer, gökblomster, ängsvädd, älvväxing, kärtistel, plattstarr, hirsstarr, kärrespira och kärrevial. Ängen avslutas vid Dalälvens strand med vasstarr, svärdsilja, ängsull, bunkestarr, kableka, vattenklöver, flaskstarr och sjöfräken. Ängens mest speciella artförekomster är ängsskära, hartmansstarr och krusfrö, varav de sistnämnda har sina enda kända växtlokaler i landskapet vid Hade. Områdena har sannolikt lång kontinuitet som hävdade kulturmarker. Hade finns omnämnt i skriftliga källor redan 1401. Gävleborgs botaniska sällskap har restaurerat ängen och bedriver sedan 20 år tillbaka årligen slåtter av Hade strandäng.

Öster om vägen mellan Hedesunda och Östervåla finns ett fornlämningsområde med ett 40-tal gravar från äldre järnålder. Området är glest bevuxet med hasselbuskar, vårtbjörk och asp. I området dominerar vitsippa, liljekonvalj, skogsklöver och skogsnäva. På gravrösen breder spenörten ut sina stora blad. I det lägre liggande området i väster är florans artrikare med käringtand, darrgräs, ängshavre, ängsvädd, jungfru Marie nycklar, blåsuga, tvåblad, brudbröd, brudsporre, nattviol och låsbräken. I vägkanterna finns skogsklocka. Området har inte hävdats på senare år utan är på väg att växa igen med sly.

Lågbo

RT90 6700344/1576742 parkering Lågbo
RT90 6702613/1577451 kalkfuktäng
RT90 6702449/1577601 ävjebroddsstrand
RT90 6700344/1576742 parkering Bredforsdammen
RT90 6700941/1577348 ädellövskog vid Bredforsen

Betes- och slåttermarkerna vid Lågbo utgör en av de sista kvarvarande strandängarna vid nedre Dalälven som fortfarande hävdas. I det gamla jordbrukssamhället utgjorde de starr- och gräsbevuxna strandängarna basen för foderförsörjningen vid älven. Lågbo ligger mellan

Bramsöfjärden och Untrafjärden, ca 5 km norr om Söderfors. Till strandängarna kommer man via Lågbovägen. En enkel skogsväg leder ned mot älven. Lämpligen går man vägen till fots. Området betas av kor och hästar. De betade åkrarna i början av området är inte så intressanta. I en smal flik i södra kanten av den stora älvängen Sigeränget finns ett rikkärr eller kalkfuktäng med ängsnycklar, älvväxing, darrgräs, ängsstarr och ormtunga. Här finns också rikligt med sumpviol, både i betade och obetade delar. I andra delar av området finns även strandviol. Typiska arter för rika älvängarna är förutom det dominerande gräset grenrör arter som kärrvial, kärrstjärnblomma, ängsruta och ängsvädd. På strandängens yttre hårt betade delar finns istället ytterst kortvuxen vegetation av rosettväxter. Denna, så kallade ävjebroddsvegetation, står tidvis under vatten och verkar ha missgynnats av den ändrade regleringen av Bredforsen högre upp. Under lämpliga förhållande kan man i alla fall hitta arter som fyrling, nordslamkrypa, tretalig slamkrypa, rödlånke och ävjepilört. I skogbeväxta delar ovan stranden finns en mer lundartad flora med hassel, trolldruva, underviol och vårärt.

Man kan också ta sig till området från Bredforsdammen. Man får gå 2,5 km till fots på Gästrikeleden innan man når strandängen. I kanten av leden finns bland annat flera förekomster av sumpviol. Man kan göra en avstickare över Tyllmyran ned till stranden av Bredforsen. Här finns lundartade ädellövbestånd med hassel, myskmadra, tandrot och långsvingel.

Björsta broar och Kakängssundet

RT90 6711049/1582247 Björsta broar

RT90 671????/158???? parkering Hyttön

Kakängssundet och Lerån är en lättillgänglig och artrik del av nedre Dalälvsområdet. Området delas av E4 och nås via avfarten vid Hyttön.

Norra sidan av området når man via avfarten mot Älvkarleby. Några hundra meter från E4 passerar man Tångsås, med en stor ek i väggkanten. Därefter svänger man vänster två gånger och kommer in på en dålig skogsväg som leder tillbaka mot E4 och fram till Björsta broar – en klassisk växtlokal som upptäcktes av floraförfattaren Erik Almquist i början av 1900-talet. Körvägen över broarna är i själva verket den gamla landsvägen och transportvägen mellan hammaren i Hyttön och Älvkarleö bruk. Kanske är det därför väggkantsfloran är så artrik. Här finns ängsgentiana, vildlin, låsbräken, fjällgröe och sandviol. I skogskanten hittar man grönvit nattviol, skogsknipprot, vårärt m.fl. lundväxter. I strandkanten intill broarna växer lundskafting och i lugnvattnet nedströms finns rikligt med sjöranunkel, blomvass och knölsyska. I området finns också sumpviol.

E4-avfarten åt väster leder fram till Hyttön. Man kan parkera vid timmerrännan som korsar vägen. Härifrån följer man Gästrikeleden norrut längs rännan och in i skogen. Leden följer Lerån, som förr hade betydligt högre vattenföring. Några rastbord finns längs stigen. Inslaget av ek och andra ädla lövträd är stort och floran är örtrik med vitsippor, liljekonvaljer, vårärt, underviol, sårläka och lokalt storrams. Lövrikedomen kulminerar vid Kakängssundet där man också kan hitta lundskafting, sumpviol och springkorn. Området innehåller också åtskilliga kryptogamer av intresse.

Igelsjön

RT90 6718257/1580846 (parkering)

Igelsjön är en av de klassiska växtlokalerna i det kalkrika skogslandskapet sydost om Gävle. Troligen besökte Robert Hartman tjärnen och fann ag för första gången i Gästrikland. Området är nu naturreservat. Sjön ligger 15 km från Gävle och nås lättast via byarna Mårtsbo och Kubbo. I Kubbo svänger man vänster vid ett stor gult boningshus, inpå en liten skogsväg som leder fram till reservatet. Sjön är en oligotrof kalkvattentjärn med högt pH och vattenvegetation av kransalger. Den innehåller som namnet antyder även blodiglar. Vattenytan kantas av vassar av bladvass och ag. Mellan vassarna och omgivande skog finns en smal öppen myrbård. Här finns välutvecklade extremrikkärr och de flesta av områdets intressanta arter. Åtskilliga starrarter och orkidéer som ängsstarr, näbbstarr, trindstarr, brudsporre, kärrknipprot, sumpnycklar myggblomster och gulyxne förekommer. Har man tur kan man hitta knottblomster och brunstarr längs en ägogräns och gammal körväg i sumpskogen söder om tjärnen. Sumpskogen innehåller också en rik lav- och mossflora med blylav, ringlav och dunmossa.

Sävasjön

RT90 6716907/1582816 (parkering)

RT90 6716925/1582775 (stor låsbräken)

Sävasjön ligger avlägset i skogen mellan Älvkarleby och Gävle. Skogsvägen förbi sjön är försedd med bommar i båda ändar. Närmast reservatet kommer man från bommen vid den lilla bosättningen Glamsen som nås via E4-avfarten vid Hyttön. Vill man köra ända fram utan att riskera att bli inlåst kan man också kontakta Gävle skogsförvaltning på Korsnäs och kontrollera om bommarna är öppna. Sävasjön är den mest välkända växtlokalen i kalkområdet söder om Gävle. Många har besökt området för att bevittna blommande guckusko. Till stor del på grund av guckuskon fredades området först som Korsnäs eget reservat kompletterat med fridlysning 1957. Reservatet har utvidgats i omgångar och guckuskon är långtifrån den enda rariteten. Området är praktiskt taget orört. Den kalkrika skogstjärnen saknar kanaliserat tillflöde och avlopp och den omgivande lövrika sumpskogen är urskogsartad. Området innehåller nästan alla kalkområdets lundväxter. Hit hör sårläka, nästrot, lungört och vårärt. Flera förekomster av stor låsbräken finns i området. Den finaste förekomsten finns nu i den unga granskogen mellan reservatet och skogsvägen i öster. Här har också strävlostas setts men arten är troligen försvunnen från denna del av området. I norra änden av sjön finns ett litet rikkärr med kärrknipprot, brudsporre och näbbstarr. Sjön kantas av stora bestånd av ag och kärrbräken. På mosskuddar i vattenbrynet kan man ibland hitta gulyxne. Orkidéflora är överlag rik och skogsfru har setts på flera platser runt sjön. Sävasjön innehåller också åtskilliga lavar och mossor av intresse. Dunmossa förekommer rikligt i sumpskogen. På gamla askar växer bland annat ädellav och blylav och på klibbal finns rika förekomster av hålllav. Här finns också en av landskapets rikare förekomster av ringlav.

Gustavsmurarna

RT90 6722379/1584341 eller RT90 6722145/1584286 (flugblomster mfl.)

Gustavsmurarna är Gästriklands största extremrikkärr. Området är mycket artrikt med 16 olika orkidéer och i princip alla traktens rikkärrsarter. Myren nås via skogsvägarna söder om Grinduga som är bommade. Om man inte vill låna bomnyckel från skogsförvaltningen kan man nå området från Upplandssidan via Skutskär. Vid Medora skola (skyltat Bultbo) tar man av och kör Bultbovägen tills den korsar en kraftledning i en trevägskorsning. Följer man kraftledningen norrut kommer man efter en kilometer till Gustavsmurarnas naturreservat. Kraftledningsgatan är i sig artrik med fläckar med ängflora med fältgentiana och åtskilliga kalkväxter. Stora delar av kärret intas av blöta och ganska ensartade plana starrkärr med bladvass, hirsstarr, näbbstarr, tagelsäv och axag. I denna extremrikvegetation finns också kärrknipprot, blodnycklar och gulyxne. Gulyxnen växer oftast kring blöta höljar i myren. I glest skogbevuxna kärrpartier på båda sidor om kraftledningsgatan finns lokalt rika fastmattesamhällen med vitpyrola, gräsull, flugblomster, nattviol och brudsporre. Med tur kan man hitta knottblomster, granbräken och trådfräken i de skogbevuxna delarna sydväst om kraftledningen.

Långhällskogen

RT90 6719529/1583783 källa
RT90 6719315/1583654 glup
RT90 6720418/1584366 extremrikkärr

Långhäll är ett av de artrikaste och mest varierade utflyktsmålen i kalkområdet sydost om Gävle. Här finns många exklusiva inslag som luden johannesört, stor låsbräken, spenört, strävlost och ramslök. Långhällskogen blev naturreservat 2008. Reservatet ligger intill Upplandsgränsen och är lättast åtkomligt från Skutskär om bommarna från Grindugahållet är låsta. Man åker till Flät och cyklar eller går sista biten till Gästrikegränsen.

Vid Långhäll förenar sig Upplandsleden med Gästrikeleden. Man kan gå Gästrikeleden mot Gävle en bit in i reservatet. Här finns rika förekomster av ramslök jämte storrams, nästrot och andra kalkväxter. Vill man se mer får man söka sig längre in i skogen i obanad terräng.

Norr om leden finns stråk med kalkbarrskog av lågörttyp mellan den mer triviala blåbärsskogen på höjdryggarna. Underviol, såriläka, skogsknipprot och nästrot förekommer här allmänt. I södra kanten av reservatet finns ett system av tidvis vattenfyllda sänkor, glupar, med särpräglad flora. Krissla, läkevänderot och strandviol finns i mängder. Ormtunga och blåhallon kan vara svårare att hitta. Området är hydrologiskt intressant. Sänkorna kan vara förvandlade till tjärnar under snösmältningen men torkar snabbt upp genom att vattnet rinner ner till grundvattnet i marken. Det tränger upp i källor och två små kärr längre norrut i skogen.

I Långhällskogens naturreservat finns landets nordligaste lokal för ramslök. Foto: Alf Linderheim juni 2009.

Den finaste källan kantas av ramslök och myska. I omgivningarna kan man också hitta guckusko. Från källflödena uppstår små rännilar och bäckar kantade av dunmossa och kärffibbla. Märkligt nog försvinner även bäckarna i marken.

I södra delen av reservatet finns ett fint rikkärr som sträcker sig längs Lummerbäcken över till Upplandssidan. Västra hörnet är intressantaste med extremrikarter som kärrknipprot, majviva och flugblomster.

Grinduga

RT90 6725681/1581714 parkering
RT90 6725190/1581987 rikkärr

I det kalkrika moränområdet ca 10 km sydost om Gävle ligger byn Grinduga. Från väg 76 mellan Gävle och Furuvik finns två avtag till Grinduga. I utkanten av byn finns en liten parkering med informationstavla. Detta är utgångspunkten för en 1,5 km lång naturstig runt området.

Grinduga etablerades troligen redan på 1100-talet, vid sjön Tröskens strand som då var en skyddad havsvik. Byns östra delar har en ålderdomlig prägel med slätterängar, betesmarker, små flikiga åkrar, enbackar, odlingsrösen och trögärdesgårdar. Ägofigurerna är praktiskt taget oförändrade sedan storskiftet 1811. Den kalkrika marken har tillsammans med det månghundraåriga brukandet av slätterängar, strandängar, betesmarker och skogsbeten skapat

en mycket artrik flora. I de hävdade markerna växer flera kalkgynnade arter som ängshavre, backklöver, backsmörblomma, bergmynta, småborre, säfferot och väddklint. Andra växter som förekommer i området är bl.a. knippfryle, lungrot, nässelsnärja, älvväxing, backglim, backlök, vårstarr, ängsruta och flentimotej.

0,5 km sydost om byn finns ett blött kalkrikt kärr med stora mängder näbbstarr, ängsnycklar och kärrknipprot. Här finns också gulyxne och knottblomster.

Örtbacke i odlingslandskapet Grinduga. Foto: Alf Linderheim juni 2009.

Järvsta gravfält

RT90 6726671/1575410 parkering

Sydost om tätbebyggelsen i Gävle i kanten av väg 76 ligger Järvsta gravfält med ett trettiotal gravar och en vacker runsten från vikingatid. Man kan utan större besvär svänga av och parkera längs en liten väg mellan bebyggelsen och gravfältet. Området är småkuperat med uppstickande hållar och gravrösen. På de sydexponerade sluttningarna finns Gävles förnämsta exempel på ängshavretorräng. Den praktfulla örtbacksfloran är som bäst under första halvan av sommaren. I slutet av juni står några av karaktärsarterna som backklöver, brudbröd, kantig fetknopp och smultron i blom och karaktärsgräsen luddhavre, ängshavre och flentimotej är fullt utvecklade. Här finns också en våraaspekt med arter som vårstarr, vårveronika, vårförgätmigej, nagelört, knippfryle och backskärvfrö. Området sköts sedan lång tid genom fornminnesvårdande slåtter i slutet av sommaren.

Blommande brudbröd på järnåldersgravfältet i Järvsta, 29 juni 2010.

Stenbäcken

RT90 6729152/1569884 parkering

Det lilla naturreservatet Stenbäcken ligger inklämt i villakvarteren i Hageströms. Bäckens har eroderat sig ner drygt 10 meter genom sanden till den underliggande moränen. Lättast åtkomlig är ravinen från slutet av Blekevägen. Flera stigar leder ner genom den branta ravinen till bäckens steniga stränder. Ravinens branta sidor och brinkar täcks av en tät lövskog av gråal, sälg, asp, hägg, vårtbjörk, rönn, skogstry, måbär, tibast, lönn och hassel. I de övre torrare delarna av ravinen täcker liljekonvalj, kirskål, vispstarr, lundgröe och skogsfräken marken. Närmare bäcken på blötare mark finns gullpudra och stora bestånd av strutbräken. I den högvuxna vegetationen märks arter som hässleklocka, storrams, trolldruva, stinksyska, ormbär och rödblåra. Reservatets största attraktion är den vårblomande vätterosen som finns på flera platser i reservatet.

Limön

Limön reste sig ur havet redan under bronsåldern och hade igenkännbar kontur på 1300-talet då övriga moränöar i Gävlebukten bara var små skär. Det innebär att ön har en rikare och mer komplett flora än de övriga öarna. Limön är också den enda ön i området med daglig båtförbindelse sommartid. Ön lämpar sig alldeles utmärkt för utflykter eftersom det också finns flera lättgångna stigar, badplats och ett sommarcafé.

Botaniskt är ön mycket innehållsrik och ingen del av Limön är egentligen ointressant. Den är nästan helt uppbyggd av ortocerkalk som transporterats upp från havets botten av inlandsisen. Bara ett 50-tal meter från stranden finns dock bottnar med fast kalkberg. Kalkgynnade växter som darrgräs, nästrot, älväxing, vildlin, rosettjungfrulin och blåhallon finns lite varstans på ön. Till de artrikaste miljöerna hör definitivt det kalkrika örtbackarna runt fiskeläget. Strax norr om caféet växer bl.a. blodnäva, kungsmynta, bergmynta, spåtistel, klasefibbla och rött oxbär. På den nötta hamnpiren hittar man med lite envishet både sanddraba och grådraba tillsammans med vårarv och mängder av vanlig låsbräken. Vältrampade stigar leder till mer avskilda delar av ön. Oxharsstigen leder till Tärnvikens badplats där man kan hitta vejde och sumpgentiana. Härifrån kan man fortsätta till Limöskaten med mjuka klappervallar av kalkgrus och stora uppskjutna sjok av kalksten på stranden. Längs stigen växer lokalt ryl.

På södra sidan ön går stigen innanför strandens lövbård som här är ovanligt bred med en för området typisk blandning av gråal och ädla lövträd. På stranden mellan Landstormsudden och Scoutviken finns här ett litet skogbevuxet rikkärr med plattsäv och kärrknipprot. Floran kring den raka huvudstigen mitt på ön är kanske inte lika spännande. Stora ytor domineras helt av praktfibblan – *Hieracium grandidens*, som kommit in med gamla fröinsåningar från villaparkerna runt Gävle. En mer detaljerad guide till Limön är boken ”*Limöns natur – en vägvisare*”, som tagits fram av Gävle kommun.

Lövgrund

Lövgrund är en stor platt och skogbevuxen ö i den yttersta skärgården. Det går inga reguljära båtturer, men det är lätt att ordna skjuts ut till ön från Bönan eller Utvalnäs. Ön är särskilt intressant för sina breda blockstränder och välutvecklade lövsånar med havtorn och andra arter. Landhöjningssuccesjonen är här ypperligt illustrerad - från de första tuvorna av gultåtel till gammal, mossig och murken granskog. På nordspetsen av Kallören finns särskilt fina men svärgenomträngliga lövbårder med massvegetation av storrams och ormbunkar – däribland rariteten lundbräken i stor mängd. Ön domineras av Gävlesandstenen men innehåller också rikligt med kalksten. Här finns också några egenartade konglomerat som läcker ut flytande bergolja heta sommarkvar och lokalt kallas tjärstenar. Kring det gamla fiskeläget vid hamnen finns örtbackar med mandelblom, knippfryle, vårstarr och knölsörblomma. Några förvildade trädgårdsväxter som blå bolltistel lever sitt eget liv på de gamla ängarna och murrevan färgar klappervallarna ljusblå i kanten av fiskeläget. Söder om fiskeläget finns några avsnörda gölar i skogen med oväntat näringskrävande vattenväxter som korsandmat, besksöta, tiggarranunkel och vattenstäkra.

Lövgrunds fiskeläge, 19 juni 2010.

Böna brygga

RT90 6736504/1582068 (parkering)

Böna brygga är en liten allmänning mellan den täta bebyggelsen i Bönan. Det är en klassisk växtlokal som besökts av flera generationer botanister. Platsen är mycket lättåtkomlig mitt emot Böna café. I den kalkrika sydvända sluttningen ned till bryggan finns en artrik örtbacksfloa. Floran kommer bäst till sin rätt under vår och försommar då sanddraba, vårarv, knippfryle, sandviol, luddlosta och sandmaskrosor blommar. Senare blommar äkta johannesört, småborre, vildlin, rödkämpar, backglim och rikligt med natt och dag (lundkovall). Från Bönan finns gamla rapporter av grådraba och stenfrö (fyrholmen).

Gråberget

RT90 6737565/1582915 (parkering)

Tidigare var Gråberget militärt skyddsområde och kringgårdat av stängsel. Numer är berget tillgängligt sedan skyttevärnen monterats ned och bergrummet förslutits. Gråbergets branta kustklippor utgör en förkastningslinje som har sin fortsättning i urbergsöarna Vitgrund och

Norrskär. Berget sträcker sig mellan de gamla fiskelägena Bönan och Utvalnäs. Bästa entrén till området är från Grubban (nu privat bostad) via en liten stickväg till höger innan man kommit fram till Utvalnäs. Sedan man kommit in på stickvägen tar man till höger förbi radiomasten och parkerar på lämplig plats. Klipporna och havet nås från en körväg som leder över bergryggen mot de gamla skyttevärnen.

Det sydvända berget bjuder på en vacker utsikt över Bönan och öarna i Gävlebukten men också en mycket intressant örtrik klippängsflora blandad med magrare ljung- och mjölonmattor. Här ingår sydliga arter som fältmalört, äkta johannesört, blodnäva, gulmåra, stor blåklocka och tjärblomster. I klippspringor finns rikligt med aspleniumarterna svartbräken, gaffelbräken och murruta jämte hybrider. Mycket av de ursprungliga klipporna är förstörda av den militära verksamheten men floran har troligen inte förändrats lika drastiskt. Från berget finns också en gammal uppgift om fjällhüllebräken som dock inte återfunnits i modern tid – kanske är den felaktig.

Gråberget

Storkällsjön i Utvalnäs

RT90 6738369/1583794

Storkällsjön är en grundvattenbetingad skogstjärn innan för kusten. Från Utvalnäs tar man av till vänster mot Harkskär. Sjön skymtas nätt och jämt genom tallskogen. Det finns ingen naturlig parkering längs vägen så man får köra ned i diket eller gå från vid ishockeyrinken i Utvalnäs. I svackor mellan sammanhängande mattor av tätt lingon- och blåbärsris finns små örtrika fläckar (kärrfönster). Floran är överraskande kalkpåverkad med arter som knägräs,

darrgräs, sårläka, hårstarr och nästrot. Runt tjärnens kanter finns rikligt med ängsstarr, slankstarr, loppstarr och hirsstarr. Längre ut vidtar mer ensartade fält av trådstarr. På bottarna växer mattor av kransalger och blodiglar lär finnas i tjärnen. En likartad vegetation och artsammansättning finns också runt Skärgårdsviken och vid Håmansmaren om man fortsätter norrut längs Harkskärsvägen.

Testeboån vid Brännsågen

RT90 6738455/1567226 Brännsågen (parkering)
RT90 6738736/1568081 Brännsågen (ädellövlund)
RT90 6738654/1567433 Brännsågen (glesgröe, lättillgänglig)
RT90 6738282/1568195 Rovan (parkering)
RT90 6738715/1568132 Rovaholmen (ädellövlund)

Testeboån är en medelstor skogså med örtrika forsstränder och svämskogar av asp och ädla lövträd. Området kan sägas vara ett Nedre Dalälvslandskap i miniatyr. Sträckan mellan Oslättfors och E4 är naturreservat. Vid Brännsågen mitt på reservatet är ån uppdelad i ett otal strömmande sidofårar vilket gör denna del särskilt intressant. Vid Testeboån finns landets nordligaste naturliga ekförekomster. De omnämns av Wahlenberg 1811 - "Testebo-elf vid Storbron (=Brännsågsbron) på holmarna växer många större ekar".

Från parkeringen vid Rovan leder en gulmarkerad stig över träbron till Rovaholmen. Man kan följa stigen runt Rovaholmen i valfri riktning. Vid öns nordspets finns de finaste ädellövbestånden. Vid högvatten kan det vara omöjligt att ta sig över de mindre sidofårorna till de intressantaste öarna. Huvudfårorna är bara vadbara vid lägsta lågvatten. Moss-, lav- och svampfloran är intressant med spektakulära arter som jättelav, grynlav, barkkvastmossa och flera förekomster av violgubbe. Lite varstans längs stränderna och på grunt vatten finns stora bestånd av hampflockel och safsa.

Från Brännsågsbron eller den gamla vägslingan nordväst om bron kan man ta sig ned till motsvarande område norr om Rovaholmen. Vandrigen går genom obanad, rätt svår, terräng en knapp kilometer genom skogen. Här finns strida forsar och svämskogar med asp, lind, lönn, ask och hassel. Undervegetationen är delvis lundartad med myska, stinksyska, tandrot och hässlebrodd. I kanten av strömmarna finns lundskäfting på sin nordligaste svenska lokal och i fuktskogen strax intill växer glesgröe bland missne och strutbräken.

Safsan är en av Testeboåns karaktärsarter i forsmosaiken nedströms Brännsågen. 28 aug 2010.

Mörningskärsudden

RT90 6754597/1573877 (vändplan på stickväg)

RT90 6753498/1574151 (Mörningskärsudden)

Björnöns västra sida som vetter mot Hamrångefjärdens är ett vilt och spännande skogsområde. Jätteblock och klippor blandas med mullrika svackor med lundartad blandskog. Området nås från skogsvägen mellan Katrineholm och Norrsundet. Närmast Hamrångefjärdens strand kommer man via en stickväg mot nordväst. Man kan följa Björnön längs sjön söderut till udden i sydväst som kallas Mörningskärsudden där lundfloran kulminerar. Marken täcks bitvis av täta mattor av liljekonvaljer. Här finns rikligt med trolldruva, blåsippan, träjon och tibast. Inslaget av lönn, sälg och asp är stort. Längre norrut har skogsknipprot, rutlåsbräken och både myskmadra och myskmåra påträffats. I strandbrynet står några klena havtornbuskar – troligen en kvarleva från ett tidigare stadium när Hamrångefjärden var en havsvik. Området är upptäckt under senare år och inte så väl undersökt.

Vibyberget

RT90 6758414/1566707 (parkering)

Vibyberget eller Viby kulle är en klassisk växtlokal i Hamrånge socken. Lokalen består av en bergrygg av kalkförande metavulkaniter. Berget ligger i Bergby knappt 2 km norr om kyrkan och i anslutning till hembygdsgården.

Vibyberget med hembygdsgården, 17 aug 2010

I den 15-20 meter höga branten mot öster klänger buskar och lövträd av skilda slag. Inslaget av ädla lövträd är slående. Här växer gamla trädformade lindar och lönnar tillsammans med ek, ask och hassel. Även oxel och mängder av måbär och trybuskar förekommer. I sprickor i berget växer svartbräken och andra klippspringsormbunkar. Hällmarker och klippor på krönet hyser en rik klippängsflora med arter som sandviol, harmynta, bergmynta, tjärblomster, lundtrav, brudbröd, slätterfibbla och vanlig låsbräken. Floran har en påtagligt sydlig sammansättning och i Sten Ahlners beskrivning från 1927 görs jämförelser med Norrlands sydberg. Över 100 kärlväxter är noterade från berget och även moss- och lavfloran är rik.

Jon-jonsberget

RT 90 6756112/1568192 (parkering)

I andra änden av den långsträckt bergrygg av basiska metavulkaniter som klyver centralbygden i Hamrånge i två delar ligger Jon-jonsberget. Floran är en variant på klippängsfloran på Vibyberget. Från kyrkan kör man ca 4 km söderut längs Bergbyvägen. Vid Bergbyvägen 57 (6755787/1567692) leder en knölig skogsväg in mot berget.

Skogen nedanför berget är avverkad och bergets krön, som höjer sig 25 m ovan odlingsbygden, syns nu från skogsvägen. Den sydexponerade branten och bergryggen är egendomligt innehållsrik och blomstrande. Mattor av getrams och liljekonvalj kännetecknar vegetationen på berggribborna. Åtskilliga sol- och värmekrävande örter ingår. Hit hör backglim, tjärblomster, harmynta, sparvvicker, stor blåklocka, sandnarv och bergmynta. Även kryptogamfloran är mycket intressant med bl.a. rundfjädermossan i skyddade överhäng. Norrut mot den mossiga barrskogen längs berget upphör torrbacksfloran. Enstaka trybuskar, skogskniprötter och blåsippor förekommer visserligen i skogen men här är det svampfloran som är intressantast med flera förekomster av violgubbe och ett stort antal taggsvamparter däribland raggtaggsvamp, koppartaggsvamp och brandtaggsvamp.

Estudden vid Gåsholma

RT90 6766836/1576970 (parkering)

Estudden ingår i Svartstensuddens naturreservat. Reservatet består i sin helhet av kustpräglad ganska orörd barrskog med insprängda hällar och klippor mot havet. Berggrunden är starkt basisk av mafiska metavulkaniter. Estudden är en nordexponerad klipprygg med hällar och klippor mot havet. Området nås via gamla Gåsholmavägen som man kan svänga in på strax före bebyggelsen i Gåsholma. Efter 300 m kan man ta in på en ännu äldre landsvägsslinga och parkera efter något 100-tal meter. En stig leder in i reservatet. Just utanför det skyddade området finns ett fuktigare skogsparti där kalkpåverkan plötsligt blir tydlig. Här finns blåsippor, tvåblad, nästrot och sårlåka. På hällarna på Estudden finns en ängsartad hällmarksflora med gulmåra, backlök, harmynta, kattfot, gaffelbräken och gul fetknopp. I några sprickor med kattfotmattor eller lavkuddar på nordsidan växer nordlåsbräken och även vanlig låsbräken. I branten ovanför stugtomten på sydsidan finns bergkärel och småborre. Man kan gå grusvägen från stugan tillbaka och försöka hitta ängsgentiana i mittsträngen.

Ivantjärnsravinen

RT90 6743236/1539287 ?

Vid de gamla finnbyarna Ivantjärn och Gammelboning har flera sidoraviner skurit sig ned i finsedimenten till Jädraåns huvudfåra. De mindre raviner är mestadels torra medans de större oftast har en mindre bäck i ravinbotten och källutflöden i de nedre sluttningarna. Ivantjärnshedens torra deltaplan klyvs av en av de större raviner. Vegetationen i ravinen är frodig till skillnad från de omgivande torra tallhedarna med lingon, ljung, mattlumner och tallört. När man kliver ner i ravinen möts man av en lövskog med gråal, glasbjörk, hägg, asp och sälg blandat med gran. På flera platser finns högvuxen vegetation av strutbräken, majbräken, älgört, hässlebrodd och flädervänderot. Trolldruva, blåsippan och ormbär är vanligt förekommande i raviner. Marken är delvis mjuk och blöt av framträngande grundvatten. Vid källutflödena kan man finna kärrfibbla, ögonpyrola, dvärghäxört, gullpudra, nordlundarv och källarv. På en plats nära ravinens mynning vid Jädraån finns ett bestånd av storgröe. Längs Jädraåns stränder finns flera lokaler med torta.

Ljustjärnen

RT90 6750836/15837283 (björnbrödd)

I anslutning till det stora mossekomplexet Skältjärnsmuren finns också ett kärr med artrik flora. I utkanten av Jädraås tar man in på en skogsväg som är en del av Gästrikleden och leder mot Stor-Öratjärnen. Efter 4 km kommer man till Skältjärnen där man kan parkera. Kärret finns på östra sidan av vägen. Det är ett blött strängkärr av norrlandstyp. Kärret innehåller en ganska komplett flora av kärrväxter för fattiga och medelrika kärr. Ett stycke nordost om vägen finns små dyflarkar med välutvecklade lösbottensamhällen med silesårarter, bläddror, vitag, vitstarr och dyttåg. I andra flarkar växer brunag och kärrull. Närmare Ljustjärn kan man hitta björnbrödd och i starkare sluttande delar växer dvärglumner och gräsull. I myren finns även myggblomster och ängsnycklar eller mossnycklar.